

УДК 631.16:338.512

Захарова Н.Ю.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту ТДАТУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В статті обґрунтовано необхідність створення ефективної системи управління витратами сільськогосподарських підприємств з урахуванням особливостей їх функціонування. Визначено вплив рівня витрат на ефективність виробництва основних видів продукції рослинництва в умовах Якимівського району Запорізької області.

Ключові слова: витрати, система управління витратами, окупність витрат, прибутковість, ефективність господарювання, фактори впливу на формування витрат.

Постановка проблеми. Сучасні реалії функціонування аграрного сектору економіки посилюють вимоги до ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. Її підвищення багато в чому залежить від сформованої системи управління витратами підприємства, що являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, методів і механізмів, за допомогою яких узагальнюються процеси постачання, використання ресурсів, вирішуються стратегічні і тактичні завдання. При цьому, постійне удосконалення методів і форм управління витратами, побудови адаптивних структур управління, сприяння їх гнучкості, забезпечення достовірною інформацією керівників для прийняття ефективних управлінських рішень з урахуванням специфіки аграрного виробництва є важливою передумовою підвищення фінансових результатів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати системних досліджень, пов'язаних із вдосконаленням економічного механізму формування витрат висвітлені в наукових працях В.Я. Амбросова, І.Ф. Баланюка, А.Ф. Бурика, М.Я. Дем'яненка, В.В. Зіновчука, І.Г. Кириленка, М.Й. Маліка, Л.Г. Мельника, С.В. Мочерного, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, М.Й. Хорунжого, В.В. Юрчишина та інших вчених.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування необхідності формування витрат підприємств з урахуванням особливостей сільськогосподарського виробництва на основі ретельного вивчення сучасних тенденцій, що склалися в аграрному секторі економіки.

бництва на основі ретельного вивчення сучасних тенденцій, що склалися в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, особливостями формування витрат в сільському господарстві, в першу чергу, є значна тривалість виробничого циклу та чітко визначений сезонний характер виробництва. Останнє вимагає поступового накопичення витрат в незавершеному виробництві, що призводить до зниження основних фінансових показників.

З методичного боку особливістю формування витрат сільськогосподарських підприємств є використання певного переліку статей витрат, що пропонуються Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств.

Характеризуючи основні тенденції, що склалися в аграрному секторі, відзначимо, що за період 2009-2013 рр. витрати на виробництво сільськогосподарської продукції підприємств України зросли у 2,1 рази. Характерно, що переважна частина витрат припадає на рослинницьку галузь, частка якої у 2013 році склала 72% (рис. 1).

Для оцінки ефективності формування витрат аграрного підприємства використовується певна система економічних показників. Серед них важливе місце посідає коефіцієнт окупності витрат, що характеризує рівень витрачання коштів для отримання 1 грн. валової продукції сільського господарства.

Рис. 1 Динаміка витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у галузевому розрізі та рівень їх окупності

Розрахунки показали, що у 2009 році на виробництво 1 грн. валової продукції було витрачено 0,64 грн. валової продукції, а в 2013 році – 0,93 грн., що свідчить про суттєве зменшення ефективності формування витрат. Крім того, темпи зростання коефіцієнта окупності виробничих витрат по рослинництву перевищують аналогічний показник по тваринництву.

Функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки

визначається здатністю забезпечувати достатній рівень прибутковості діяльності. Відзначимо, що прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції підприємствами України за період дослідження збільшився з 7120 млн. грн. у 2009 році до 11804,3 у 2013 році, тобто на 65,8%. При цьому більша маса прибутку отримана від діяльності рослинницької галузі, хоча темпи зростання цього показника вищі по тваринництву (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка прибутку від реалізації та рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції у галузевому розрізі

Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції у останні роки істотно коливалася. В цілому її рівень знизився з 13,8% у 2009 році до 11,2% у 2013 році. При цьому в рослинництві цей показник знизився з 16,9 до 11,1%, а у тваринництві навпаки збільшився з 5,5 до 11,3%.

Система управління витратами не може функціонувати без урахування факторів, які

на неї впливають. Найчастіше ці чинники розподіляють на дві групи, а саме: фактори зовнішнього та внутрішнього середовища (табл. 1). Ступінь впливу різних факторів на формування витрат неоднаковий, може бути прямий або опосередкований. Однак, нехтування будь-яким з них може призвести до зниження ефективності господарювання.

Таблиця 1

Основні фактори впливу на формування витрат виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції

Фактори внутрішнього середовища	Фактори зовнішнього середовища
<ul style="list-style-type: none"> • розміри підприємства; • спеціалізація підприємства; • обсяги і структура виробництва; • технологія виробництва; • форми організації виробництва; • методика обліку, аналізу, планування і контролю витрат; • ефективність використання ресурсів; • особливості формування фінансової політики підприємства; • стратегія розвитку підприємства; • впровадження прогресивних технологій і науково обґрунтованих методів господарювання та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • природно-кліматичні умови; • диспаритет цін на аграрну і промислову продукцію; • монополізм переробних і торговельних підприємств; • вартість ресурсів; • рівень податкового навантаження; • державна підтримка аграрних підприємств; • розвиток виробництва вітчизняної сільськогосподарської техніки; • вартість і умови залучення фінансових ресурсів; • доступність страхування; • державне регулювання аграрного ринку; • рівень конкуренції; • рівень інфляції та ін.

Для визначення впливу витрат на показники ефективності виробництва основних видів продукції рослинництва (зернові культури, соняшник) проведені групування 25 підприємств Якимівського району Запорізької області за рівнем собівартості 1 ц.

Групування сільськогосподарських підприємств за собівартістю 1 ц зерна показало, що найнижчим її рівнем відзначаються господарства з найменшою площею посівів та найнижчим рівнем витрат на 1 га. При цьому для цих підприємств характерний позитивний результат – прибуток на 1 ц склав 55,88 грн., на 1 га – 604,17 грн., а рівень рентабельності – 69,1%. В той же час при підвищенні собівартості 1 ц реалізованої продукції, незалежно від рівня цін, збільшуються збитки на 1 ц зерна, на 1 га зібраної площі зернових культур та рівень збитковості виробництва.

На основі аналогічних розрахунків, проведених відносно виробництва соняшнику,

отримано схожі результати: з підвищенням рівня собівартості 1 ц реалізованої продукції знижується прибуток на 1 ц, на 1 га та рівень рентабельності. Слід відзначити, що групі господарств з собівартістю до 121,6 грн.(середня площі посіву – 260 га) відповідає найвищий рівень урожайності – 21,81 ц/га, найвищий рівень прибутку на 1 ц – 196,75 грн., на 1 га – 2875,13 грн. та рівень рентабельності – 284,49%.

Отже, враховуючи нинішній рівень розвитку аграрного виробництва в господарствах Якимівського району Запорізької області та зниження родючості ґрунтів, що значною мірою обумовлене перенасичення сівозмін соняшником, потрібно концентрувати виробництво продукції рослинництва у підприємствах з відносно кращими показниками їх собівартості і конкурентоспроможності.

Таблиця 2

**Ефективність виробництва зернових культур у підприємствах
Якимівського району Запорізької області залежно від собівартості 1 ц**

Показники	Групи господарств за собівартістю 1 ц, грн.					Разом і в середньому
	до 131,8	131,9-194,1	194,2-256,5	256,6-318,8	вище 318,9	
Кількість господарств	2	15	6	1	1	25
Урожайність, ц/га	12,57	18,64	15,95	15,26	8,77	17,87
Виробничі витрати на 1 га, грн.	1345,00	2639,47	3344,78	4183,21	3262,31	2816,14
Собівартість 1 ц реалізованої продукції грн.	80,89	170,91	222,96	298,95	381,19	182,83
Ціна реалізації 1 ц, грн.	136,76	128,33	148,10	124,83	132,27	131,68
Прибуток на 1 ц, грн.	55,88	-42,58	-74,86	-174,12	-248,91	-51,15
Прибуток на 1 га, грн.	604,17	-631,94	-955,89	-1816,20	-1323,08	-724,99
Рівень рентабельності, %	69,08	-24,91	-33,58	-58,24	-65,30	-27,97

Таблиця 3

**Ефективність виробництва соняшнику у підприємствах
Якимівського району Запорізької області залежно від собівартості 1 ц**

Показники	Групи господарств за собівартістю 1 ц, грн.					Разом і в середньому
	до 121,6	121,7-196,9	197,0-272,1	272,2-347,4	вище 347,5	
Кількість господарств	3	3	7	3	5	25
Урожайність, ц/га	21,81	17,32	13,82	12,77	15,44	15,11
Виробничі витрати на 1 га, грн.	1477,56	1903,76	2803,37	3956,09	4877,28	3176,39
Собівартість 1 ц реалізованої продукції грн.	69,16	160,32	221,91	309,66	379,86	249,28
Ціна реалізації 1 ц, грн.	265,92	321,39	292,65	313,03	284,63	295,99
Прибуток на 1 ц, грн.	196,75	161,07	70,74	3,37	-95,23	46,72
Прибуток на 1 га, грн.	2875,13	2633,13	736,70	51,22	-1408,31	612,73
Рівень рентабельності, %	284,49	100,47	31,88	1,09	-25,07	18,74

Висновки. Діяльність підприємств аграрної сфери пов'язана з ризиком і невизначеністю та суттєво відрізняється від інших галузей народного господарства, що й зумовлює особливості управління витратами. При цьому в умовах постійного зростання розміру витрат, особлива увага з боку керівницт-

ва сільськогосподарських підприємств повинна приділятися ефективності їх формування. Саме тому проблема побудови ефективної системи управління витратами повинна стати пріоритетом розвитку кожного підприємства, що сприятиме підвищенню прибутковості господарювання.

Список літератури:

1. Дані державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навчальний посібник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 656 с.
3. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві : теорія, методологія, практика / [за ред. П. Т. Саблука та ін.] – К., 2008. – Т.1 : Теорія ціноутворення та технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур / за ред. П. Т. Саблука, Ю. Ф. Мельника [та ін.]. – К., 2008. – 698 с.

Summary

Modern realities of functioning agrarian to the sector of economy strengthen performance specifications activity of agricultural enterprises. It increase in a great deal depends on formed control system of enterprise, that shows totality of the elements, methods and mechanisms by means of that the processes of supply are formed, use of resources are summarized and strategic and tactical tasks are decided. Thus, a permanent improvement of methods and forms of management, construction of adaptive structures of management, assistance to their flexibility, providing of leaders reliable information, charges for the acceptance of effective administrative decisions taking into account the specific of agrarian production are important pre-condition of increase of financial results of ménage.

As known, the feature of forming of charges in agriculture, first of all, is considerable duration of productive cycle and seasonal character of production that clearly certain. The last requires the gradual accumulation of charges in WIP that results in the decline of basic financial indexes.

Control system by charges can't function without consider of insensitive factors that influence on her. Mostly these factors distribute on two groups, namely: factors of external and internal environment Degree of influence of different factors on forming of charges is different, it can be direct or mediated. However, neglect any of them can result in the decline of efficiency of ménage.

Activity of enterprises of agrarian sphere is related to the risk and vagueness and substantially differs from other industries of national economy that predetermines the features of management charges. Thus in the conditions of permanent increase of size of charges, the special attention from the side of guidance of agricultural enterprises must be spared to efficiency of their forming. For this reason the problem of construction of effective control system by charges must become priority of development of every enterprise that will assist the increase of profitability of ménage.

Keywords: *charges, control system by charges, recouplement of charges, profitability, efficiency of ménage, factors of influence on forming of charges.*